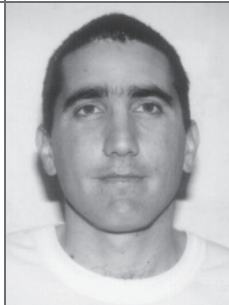

הפקודה: לקרוא ספרים

צבאות רבים מחייבים את מפקדיהם לקרוא ספרים העוסקים בהיסטוריה צבאית. לצורך זה מכינים בעבורם רשימות של ספרים נבחרים. על צה"ל לאמץ את הגישה הזאת

שלושה מהספרים שהם חובה לכל קצין: **חוכמת המלחמה של סון טסו, על המלחמה של קלאוזביץ ומלחמה ותחזוקה של מרטין ון קרפלד**

◀ **בעז זלמנוביץ**
ראש ענף תו"ל בסיסי בתוה"ד

הסיבות לאי-הקריאה בצבא

מדוע צריך לקרוא ספרות צבאית מקצועית? לכאורה נראה כי זו שאלה טריוויאלית, אולם זו שאלה מהותית וחשובה הנוגעת לאופן שבו אנו תופסים את המקצועיות של הארגון הצבאי ואת המקצועיות הצבאית של קציני צה"ל.

במאמר הזה אציג כמה הסברים לאי-הקריאה בצבא וכמה דוגמאות של מפקדים קוראים. כמו כן אסביר את חשיבות הקריאה והלימוד העצמי לפיתוח המקצועיות הצבאית של המפקדים. כדי להיות מעשי אפרט את הנושאים שצריכים להיכלל ברשימת הקריאה ואת רשימת הקריאה המקצועית שמסייעת לצבאות המודרניים לכוון את אנשי הצבא ללימוד עצמי.

אחת הסיבות השכיחות לאי-הקריאה בצבא היא שאין זמן לקרוא, בייחוד בעיתות לחימה. כך תיאר זאת אחד הלוחמים שלחמו במלחמת העולם השנייה:

במשך שש שנים כמעט שלא כתבתי מילה ולא קראתי ספר, וכאשר נסתיים הכול, הגחתי אל פני השטח כסוס מכרות סומא. ידידי... מצאו שאני חסר דעה ביחס למלחמה שנסתיימה.¹

סיבה נוספת לאי-הקריאה היא שיש לצבאות הנמצאים בלחץ ובלחימה מתמדת סדרי עדיפויות אחרים בהכשרת החיילים.² סדרי העדיפויות האלה באו לידי ביטוי בדבריו של "מפקד עברי" בזמן מלחמת העצמאות. דבריו אלה, כך נדמה, משקפים את הגישה השלטת בצה"ל מאז ועד היום:

אילו הוטל עלי לאמון אנשים למלחמה תוך שבועות מעטים, הייתי מתכנן את תכנית האימונים שלי כך שתכליל בעיקר את דברי היסוד הבאים: כושר גופני... פעולת צוות ממושמת... שימוש בנשק... היגיינה... איתנות.³

סיבה אפשרית אחרת לאי-הקריאה בצבא היא החשש להיות מעין חמור נושא ספרים. נדמה כי בצה"ל - המעמיד בחזית את הנחישות, את האלתור ואת היוזמה - יש החוששים כי ידבק בהם הדימוי של אדם שמוקף אומנם בספרים, אך איננו מבין את המציאות.

הקריאה - אמצעי להגדלת "ארגז הכלים" של המפקד

היעדר רוח אינטלקטואלית היא בעיה שקיימת בצבאות בעולם ואינה בעיה פרטית של צה"ל. יש הטוענים שאווירה אנטי אינטלקטואלית איפיינה את צבאות אירופה וארה"ב במשך תקופות ארוכות במאה ה-19 ובמאה ה-20. פול ון ריפר טען שהאווירה הזאת איפיינה את צבא ארה"ב בתקופה שקדמה למלחמת וייטנאם.⁴ אולם למרות האווירה

מתבוסה לניצחון של פילדמרשל סלים | מהספרים החשובים והמרתקים שנכתבו על פיקוד בלחימה, על מקומו של המפקד ועל יחסיו עם מפקדי המשנה ועם הכוחות הלוחמים

צבאות רבים רואים בלימוד היסטוריה צבאית, הגות צבאית ותחומים נוספים הקשורים למקצוע הצבאי עניין חשוב שיש לעסוק בו לא רק בתקופת הלימודים, אלא גם באופן עצמאי - באמצעות קריאה

הזאת ועל אף שהתנאים ששררו באותה העת בצבא ארה"ב הובילו לדיכוי של הצטיינות בתחום הצבאי, הצליחו המפקדים של צבא ארה"ב במלחמת העולם השנייה להפגין בכל זאת מקצועיות. לטענת רוג'ר ניי, "המפקדים שהגיעו לגדולה לא עשו זאת דרך בתי הספר, אלא בעקבות לימוד שקדני ביותר של מקצועם במשך כל חייהם".⁵ גורג' פטון, לדוגמה, החל לשקוד על לימודיו המקצועיים כבר בגיל 20, כשהיה צוער בווסט-פוינט ב-1906. בפנקסו רשם 20 "ספרים בנושאי צבא שאני חייב לקרוא". מעיון ברשימותיו ובימוניו ניתן לראות שהוא קרא את הספרים האלה ועוד רבים אחרים.⁶

ון ריפר, ששירת במשך 40 שנים במרינס ופרש בדרגת גנרל 3 כוכבים, הוא דוגמה נוספת למפקד שקרא ספרות מקצועית. הוא טען כי הספרים שקרא במהלך הקריירה

שלו סייעו לו לפתח את יכולתו המקצועית בנושאים שלא למד בבתי הספר ובקורסים הצבאיים.⁷

גם בצה"ל יש דוגמאות למפקדים ביחידות שדה שהבינו את חשיבות הקריאה והלימוד העצמי ואת תרומתם לפיתוח יכולת המנהיגות והפיקוד שלהם. תא"ל ארז גרשטיין, שנהרג ב-1999 בהיותו מפקד יק"ל, הרבה לקרוא. בספר לזכרו מתוארת אהבת הקריאה של ארז והבנתו שהקריאה היא אמצעי לרכישת ידע כדי להגדיל את "ארגז הכלים של המפקד".⁸ גם תא"ל משה (צ'יקו) תמיר הצביע על חשיבות הקריאה בספרות המקצועית הצבאית. בספרו "מלחמה ללא אות" הוא תיאר כיצד נחשף לספרות המקצועית בעת לימודיו במכללה לפיקוד ומטה:

כשהתחלתי לנבור בספרות המקצועית העוסקת בלחימה כנגד גרילה וותקתי והתביישתי באותה עת. אפילו נושאים בסיסיים, כיצד יש להציב מארב, התבהרו לפתע. עיון קצר בספרות המקצועית הרבה העוסקת בתחום הזה הבהיר, למשל, מדוע נכשלנו פעם אחר פעם במארב הכוכב המפורסם.⁹

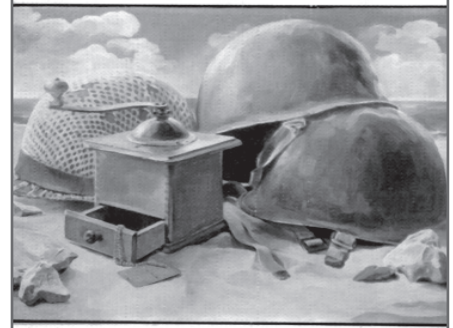
רשימות קריאה בצבאות העולם

צבאות רבים רואים בלימוד היסטוריה צבאית, הגות צבאית ותחומים נוספים הקשורים למקצוע הצבאי עניין חשוב שיש לעסוק בו לא רק בתקופת הלימודים, אלא גם באופן עצמאי - באמצעות קריאה. בעיניהם הקריאה היא חלק מההכשרה הצבאית המקצועית. זוהי הכשרה תוך כדי תפקיד (OJT) - הכשרה פורמלית המתבצעת ביחידה במסגרת רצף ההכשרה והיא חלק ממסלול התפתחותו המקצועית של הקצין במהלך שירותו.¹⁰ ניתן למצוא ביטוי לתפיסה הזאת בדברי הוועדה לבדיקת הכשרת הפיקוד הבכיר בצה"ל שפעלה מטעם ועדת החוץ והביטחון של הכנסת. זו קבעה שפיתוח נכון של הקצין צריך לכלול ביצוע מסלול תפקידים, הכשרות ממוסדות, פיתוח אישי הכולל קריאת חומרים מקצועיים וכתביה וכן צבירת ניסיון מבצעי ממשי.

לצורך כך נוהגים צבאות אחדים, למשל צבא אוסטרליה, לפרסם רשימת קריאה שמכתיבים מפקד הצבא, מפקדי החילות ואף מפקדי הכוחות המבצעים.¹¹ התרבות הזאת מפותחת מאוד בצבא ארה"ב.¹² דבריו של מפקד צבא היבשה האמריקני, גנרל פיטר שומייקר, ממחישים עד כמה הקריאה חשובה כדי להרחיב את הידע ולהיות איש צבא מקצועי יותר:

רשימת הקריאה המקצועית היא דרך בעבור המפקדים בכל הרמות לשפר את ההיכרות עם ההיסטוריה של צבאנו, עם ההקשר האסטרטגי הגלובלי ועם הלחמים הצבאיים הנצחיים. הנושאים

פני הקרב

גיון קיגן

פני הקרב של ג'ון קיגן | קריאה בספר מעניקה מבט כולל על האדם בקרב באמצעות ניתוח של קרבות שונים שהתחוללו במאות האחרונות

ופרקי הזמן של הספרים הנכללים ברשימה הם נרחבים ומיועדים להרחיב את הידע ואת הביטחון של המפקדים. אני מציב אתגר לכל המפקדים: עליכם להתחייב לקרוא, להגיב וללמוד על המקצוע שלנו ועל עולמנו. דרך אימון מוחותינו יתחזק צבאנו.¹³

למרינס, למשל, יש תוכנית קריאה מקצועית שלה אחראית האוניברסיטה של המרינס.¹⁴ זו כוללת רשימות ספרים מפורטות לכל דרג. הרשימות האלה כוללות מעט ספרים, והן מותאמות לזמן המצומצם שיש לאנשי המרינס לעסוק בקריאה.¹⁵ מפקדי המרינס רואים ברשימה אמצעי חשוב להכשרת המפקדים. מפקד המרינס הנוכחי פירסם מזכר בנושא הזה (שהתפרסם גם ב"מרינס גאזט") ובו דחק באנשי החיל לקרוא במסגרת ההכשרה והפיתוח המתמשכים של מנהיגותם.¹⁶

רשימת הקריאה של המרינס של 2007 חולקה לשלושה חלקים: החלק הראשון כולל ספר חובה אחד בלבד לכל אנשי המרינס והוא עוסק בהיסטוריה ובמורשת של המרינס.¹⁷ החובה לקרוא את הספר הזה פורסמה במזכר של מפקד המרינס. החלק השני כולל ספרות צבאית קלאסית. רשימת הספרים בחלק זה מחולקת לכמה קטגוריות - קטגוריה לכל דרגה. החלק

השלישי הוא רשימה המופצת ברשת ונחלקת לקטגוריות רבות - בהתאם לתפקידים, לאזורי השירות ולתחומי העיסוק.¹⁸

גם צה"ל זקוק לרשימת קריאה

אם כן, מה נדרש לעשות בתחום הזה בצה"ל? המפקדים צריכים לתבוע מהכפופים להם לקרוא ולכוון את קריאתם באמצעות קביעתה של רשימת ספרים.¹⁹ עידוד הקריאה ייעשה על-ידי מתן דוגמה אישית, כלומר באמצעות קריאה משותפת וקיום דיונים על הספרים. הדבר הטוב ביותר הוא שהרמטכ"ל יכתוב רשימה משלו, אולם בין אם יעשה זאת ובין אם לאו, ניתן ונדרש להתחיל מהלך כזה מלמטה - בבתי הספר הצבאיים למפקדים. חניכי מב"ל צריכים לקבל רשימה של ספרי חובה בתחום הביטחון הלאומי והאסטרטגיה, מעבר לחומר הקריאה של השיעורים, וכך צריכים לפעול גם שאר מוסדות הלימוד בצבא - בהתאם לנושאים ולתחומים שבהם הם עוסקים. גם מפקדי החילות צריכים להשפיע בדרך הזאת על מקצועיות המערך שעליו הם מופקדים,²⁰ וכמובן מפקדי יחידות מבצעיות שיכינו רשימה המותאמת למשימתם.²¹

רשימות הקריאה צריכות לכלול את הנושאים הבאים: היסטוריה צבאית, הגות צבאית, אסטרטגיה וטקטיקה, ביוגרפיות של מפקדים, היכרות עם האויב ומסמכי תו"ל רשמיים. גופים מקצועיים או גופים שעוסקים בתחומים ייחודיים יוסיפו לרשימת הקריאה של אנשיהם את הנושאים הייחודיים לתחומי העיסוק שלהם.²² חיוני שכל איש צבא ילמד היסטוריה צבאית, ורבות כבר נכתב על כך. גם אם לא נסכים עם גישתו של לידל הארט,²³ הרי לימוד ההיסטוריה הצבאית מניח תשתית רחבה וחיונית הרלוונטית לנעשה היום. אלוף משה בר-כוכבא (בריל), שהיה ממונה בתפקידו האחרון בצה"ל על הפקת הלקחים ממלחמות, כתב אף הוא על חשיבות ההיסטוריה הצבאית:

[זו] מהווה מקור חשוב לפיתוח ההשכלה המלחמתית של המפקדים ושל קציני המטה. היא טומנת בחובה ניסיון עשיר ביותר של לקחים מבצעיים ולקחי מטה... לכן לימוד יסודי, רצוף ומותאם לרמות הפיקוד של ההיסטוריה הצבאית - הישראלית והזרה - חייב להיות נדבך בסיסי בפיתוח הקצועה בצה"ל. השליטה בהיסטוריה הצבאית מקנה לקצועה ידיעות, לקחים ונתונים אשר יהיו לה אמצעי עזר, סיוע ובסיס לצפי, לחיזוי ולאיטור תהליכים בהתפתחות של אמנות המלחמה.²⁴

רשימה של ספרים מומלצים

במסגרת לימוד ההיסטוריה הצבאית יש להתמקד בקריאת ספרים שבהם קרבות מכל התקופות ומכל הסוגים מנותחים מזוויות שונות. זאת משום שההיסטוריה צבאית - כמו העשייה הצבאית כולה - מתמקדת בלחימה.²⁵ לדוגמה: הספר "פני הקרב" מאת ג'ון קיגן, המנתח קרבות לאורך ההיסטוריה ומתאר את השפעת הקרב על האדם.²⁶ קריאה בספר מעניקה מבט כולל על האדם בקרב באמצעות ניתוח של קרבות שונים שהתחוללו במאות האחרונות. ספרים מומלצים נוספים הם ספרי הגות צבאית קלאסית כגון "חוכמת המלחמה" מאת סון-טסו; "על המלחמה" מאת קלאוזוויץ וכתביהם של ההוגים הבריטים מהמחצית הראשונה של המאה ה-20 - ב"ה לידל הארט, פולר ואחרים. הספרים האלה היו מהראשונים שתירגמו הוצאת מערכות והופצו למפקדי צה"ל בראשית דרכו.

רבים מהספרים העוסקים בתחום האסטרטגיה והטקטיקה משתלבים עם ספרי ההגות הצבאית וההיסטוריה הצבאית. ספר כזה, למשל, הוא ספרו של מרטין ון קרפלד הון במקומה של הלוגיטיקה ברמות השונות במעשה המלחמה לאורך ההיסטוריה.²⁷ ביוגרפיות של מנהיגים ושל מפקדים צבאיים בכל הרמות יכולות לשמש מקור השראה ולסייע בהבנת הלכי המחשבה שלהם. כך, לדוגמה, ספרו של פילדמרשל ויליאם סלים "מתבוסה לניצחון", העוסק בקרבות נגד צבא יפן בבורמה במלחמת העולם השנייה,²⁸ הוא מהספרים החשובים והמרתקים שנתבוע לפיקוד בלחימה, על מקומו של המפקד ועל יחסיו עם מפקדי המשנה ועם הכוחות הלוחמים.

תחום קריאה נוסף הוא ההיכרות עם האויב, עם ההיסטוריה שלו ועם תרבותו. התחום הזה אינו אמור להחליף את התוד"א (תודעת אויב) ברמה הטקטית והמיקרו-טקטית העוסק בלימוד של מבנה הכוחות והאמל"ח של האויב, אלא להוביל להבנה רחבה יותר של הסביבה שבה אנו לוחמים.²⁹

ברשימת הקריאה שהפיץ לאנשיו מפקד רג'ימנט הקוולריה המשווייץ ה-3 של צבא ארה"ב ("הרובים האמיצים") לקראת פעילות בעיראק הוא הקדיש חלק מהספרים לספרות על אודות עיראק, הערבים והאסלאם. בין הספרים המופיעים ברשימה ניתן למצוא את הספר "ההיסטוריה של העמים הערביים" מאת אלברט חורני, "הערבים בהיסטוריה" מאת ברנד לואיס ו"ההיסטוריה של עיראק" מאת צ'רלס טריפ.³⁰ יש כמובן להתאים את הרשימה הזאת לצורכיהם של קציני צה"ל, אך הכרת האסלאם, הערבים, ארצות ערב, הפלסטינים, החמאס וחובאללה היא הכרחית.

רשימת הקריאה שהצעתי אינה כוללת, ולא במקרה, חומרים מתחום הניהול האזרחי ופיתוח האישיות,

Rifles Reading List for Operation Iraqi Freedom, Headquarters 3d Armored Cavalry Regiment, Fort Carson, Colorado, November 2004

עדות לשימוש ברשימה ראו: Lt. Col. Ross A. Brown, "Commander Assessment: South Baghdad", **Military Review**, January-February 2007, p. 27

What the Pros Read", **Armchair General**, May 2007, pp. 96-101

22. ב"ה לידל-הארט, **מדוע איננו לומדים מההיסטוריה**, תל-אביב, מערכות, 1985

24. משה בר-כוכבא, **מרכבות הפלדה**, תל-אביב, מערכות, 1989, עמ' 561. לדיון מפורט ומעמיק על חשיבות הלימוד של היסטוריה צבאית במסגרת ההשכלה הצבאית המקצועית ראו: **מורי וסינריין** (ראו הערה 4 לעיל)

25. Michael Howard, "Military History and the History of War" בתוך **מורי וסינריין** (ראו הערה 4 לעיל), עמ' 20

26. ג'ון קיגן, **פני הקרב**, תל-אביב, מערכות, 1981

27. מרטין ון קרפלד, **מלחמה ותחזוקה - הלוגיסטיקה מוואלנשטיין ועד פטון**, תל-אביב, מערכות, 2002. זה המקום לקרוא לתרגם את ספריו הנוספים של ון-קרפלד המשמשים מוסדות אקדמיים צבאיים זרים רבים.

28. פילדמרשל ויליאם סלים, **מתבוסה לניצחון**, תל-אביב, מערכות, 1977

Dan Fayutkin, "The Officer's Academic. 29 Training Options and His Preparation for Fighting in the Limited Conflict Arena", **Defense & Security Analysis**, Vol. 23, No. 1, March 2007, p. 109

McMaster, **Brave Rifles Reading List**, 30 pp. 4-5

Mark Twain: "The Man Who does not. 31 Read Good Books has no Advantage"; "Over the Man Who Can't Read Them **Armchair General**, מצוטט מתוך, November 2007, p. 4

על היעדר הזמן לדיונים על קריאת ספרות ראו: **בראון** (ראו הערה 21 לעיל), עמ' 28

33. רס"ן ג'ון דעוון, "מדוע צריכים קצינים לכתוב", **מערכות** 339, עמ' 49-50; John M. Collins, "Sharp Pens Sharpen Swords: Writing for Professional Publications", **Military Review**, May-June 2006, pp. 109-112

34. אריסטו, **המטפיסיקה**, ספר א', האוניברסיטה העברית, מאגנס, תשנ"ב, עמ' 22-23

Roger H. Nye, **The Patton Mind: 6 The Professional Development of an Extraordinary Leader**, Avery Publishing Group INC, 1993

דומים קיימים גם על איזונהאואר. ראו: John Keenen, "Editorial Reading is Fundamental", **Marine Corps Gazette**, Vol. 91 No. 8, August 2007, p. 2

7. **ון ריפר** (ראו לעיל הערה 4), עמ' 34-54

8. אהוד ערן, **תמצית געגוע - סיפורו של ארז גרשטיין והמלחמה בלבנון**, תל-אביב, ידיעות אחרונות, 2007, עמ' 216

9. משה (צ'יקו) תמיר, **מלחמה ללא אות**, תל-אביב, מערכות, 2005, עמ' 44

10. אהרון יפה, "האומנם הולך ופוחת דור הקצינים?" **נתיב** 6 (95), נובמבר 2003, עמ' 46-41

11. ראו לדוגמה: **Royal Australian Navy Reading List**, March 2006

12. ראו רשימה באתר של ספריית NDU <http://www.ndu.edu/library/ReadingList/PMReadingList/html> 10 ביולי 2007

13. <http://www.army.mil/cmh-pg/reference/CSAList/CSAList.htm> (התרגום שלי); ראו גם **US Marine Corps, MCDP 1 - Warfighting**, 1997, 64

14. **Marine Corps Gazette**, Vol. 91 No. 8, August 2007

15. <http://www.mcu.usmc.mil/ProDev/ProfReadingPgm.htm>, Message from the Commandant of the

16. Marine Corps, **Marine Corps Gazette**, Vol. 91 No. 8, August 2007, p. 13

Lt Gen. Victor H. Krulak, **First to Fight: An Inside View of the US Marine Corps**, US Naval Institute Press, 1999

18. **Marine Corps Gazette**, Vol. 91 No. 8, August 2007, p.4 <http://www.mcu.usmc.mil/ProDev/ProfReadingPgm.htm>

19. יש גם הנהגים להפיץ מאמרים מקצועיים. ראו אבי דהן, "פיקוד מלפנים ופיקוד מוכוון משימה במלחמת לבנון השנייה", **מח"צ** 22, אוגוסט 2007, עמ' 17

20. על הצעה אפשרית לחיל הרגלים ראו: בעז זלמנוביץ, "צו קריאה - רשימת ספרים מומלצים לחי"רניקים", **מח"צ** 22, אוגוסט 2007, עמ' 41-38

21. ראו לדוגמה: **Brave**: Col. H. R. McMaster

שכן הנושאים האלה, הגם שתפסו מקום וזמן רבים ויקרים בשעות הלימוד בבתי הספר למפקדים בצה"ל, נזקם לרוב רב מתועלתם. דוגמה לכך היא הספר "מי הזיז את הגבינה שלי" שחולק בעבר למפקדי צה"ל.³¹

הקריאה היא בסיס ללימוד משותף ולדיון קבוצתי בהובלת המפקדים. יש לשאוף לכך למרות הקושי לרכז את הפורומים המתאימים ולמרות העומס הרב הנובע מהפעילות המבצעית ומהאימונים.³² נוסף על כך, הקריאה היא הבסיס ההכרחי לכתובה מקצועית, המשמשת גם היא מסד לצבא מקצועי.³³ הקריאה, כמו שאר תחומי האימון וההכשרה של הפקודים, נמצאת בתחום האחריות של המפקד, אבל הקפדה על קריאה עצמית המאפשרת התפתחות מקצועית נמצאת בתחום האחריות של כל איש צבא.

אריסטו טען ש"הניסיון יצר את האמנות... ואי-הניסיון - את המקרה" והוסיף כי "האמנות נוצרת כשמתוך הרבה משפטים של הניסיון מתקבלת דעה אחת כוללת על אודות הדברים הדומים זה לזה".³⁴

קריאה בספרים מביאה אל הקורא, אל איש הצבא המקצועי, את ניסיונם של האחרים. לימוד שכלתני וביקורתי של "משפטים של הניסיון", כלומר לימוד של ספרים איכותיים, יוביל את איש הצבא לגבש דעות על תחומים שונים הקשורים למקצוע שבו הוא בחר - המלחמה. קראו ותנו פקודה לקרוא!

המחבר מודה לרס"ן דן פיוטקין, לרס"ן ליאור בריכטה ולד"ר גיל-עד אריאלי על הערותיהם

הערות

1. ג'ון אליס, **לוחמים: החיילים שבחוד החנית**, תל-אביב, מערכות, 1982, עמ' 226
2. הכשרה - חלק מאימונו של חייל שבו הוא רוכש ידע, מיומנות ודפוסי התנהגות החסרים לו למילוי נאות של המטלות הצפויות לו.
3. "חמשת עיקרים להכשרת איש מלחמה: מסיכומו של מפקד עברי", **מערכות** מ"ח-מ"ט, מאי 1948, עמ' 45
4. Paul K. Van Riper, "The Relevance of History to the Military Profession: An American Marine's View", in Williamson Murray and Richard H. Sinnreich (ed.), **The Past as Prologue: The Importance of History to the Military Profession**, Cambridge, 2006, pp. 34-35
5. סטיב דיטרין, "הרוצה להיות חייל מצליח - חייב לדעת היסטוריה", **מערכות** 339, פברואר 1993, עמ' 52